

A close-up photograph of a person's face, with a world map overlay. The person's eyes are a striking green color, and the map is rendered in shades of blue, green, and yellow. The person's nose and lips are visible in the lower right corner. The background is dark, making the face and map stand out.

Küreselleşme ve 'Anlam'ın Değişimi

Ahmet NAZLI

Yenidünya düzeninde, yoksul ülkeler, zenginler kulübünün bir pazarı, ekonomik teorilerinin deneye haline gelmiştir.

HER GÜN milyonlarca ya da milyarlarca insan mekân değiştiriyor. Evinden işyerine, bir işten başka bir işe ya da bir ülkeden başka bir ülkeye seyahat artık sıradan olgular haline geldi. Ticari ya da turistik, hangi amaçla olursa olsun, insanlar yerini yurdunu terk ediyor; bir başka yere göç ediyor.

Kimisi aş ve iş bulmaya, kimi var olan işini daha da büyütme, kimi de sadece zevk olsun diye dünyayı dolanıp duruyor. Bazıları için dünya da az gelip, uzay da yolculuk yapılacak yerler arasında katılıyor. Uzayın dünyaya yakın bir noktasından dünyaya bakıldığında, yollarda vızır vızır gezen karayolu araçları, uzayda havada çarpışacak kadar havayı dolduran uçakların yoğunluğundan dolayı, insan şaşkına dönecektir.

Hiç kimse yerinde durmuyor. Bir köyün sokakları arasında dolaşırken, şehirler arası yollarda; bir şehrin mahalleleri arasında geziniyor gibi ülkeler arasında gezen seyyahlar, insanlar arasında yeni bir ilişki biçiminin habercisi gibi. Bu seyahatler, "Geziniz, sıhhat bulunuz" türünden yolculuklar değil. Çoğu kez iş seyahatleri bunlar. İş, ticaret ve çalışma hayatı toprağa ve mekana bağımlı olmaktan çıkmış, sanal âlemler aracılığıyla sınırsız bir güce ulaşmıştır. Öyle bir güç ki, karşısında ne devlet sınırı tanıyor, ne de devlet gücü. Uluslar arası ticaretin bu boyutta artması, 'yeni dünya düzeni' ya da düzensizliğiyle ilgili bir olgu. Artık bir dünya düzeni var. Ve bu düzen, yerel devlet düzenlerini kendisine râm etmekte. Böylece, uluslar arası ekonomik güç, yerel devletlerin güvencesine kavuşuyor.

Başka bir deyişle, devlet artık sınırlarının dışındaki güçlere hizmet için vardır. Hatta devletler ve devletler arası ilişkiler, tamamen ekonomik ekseninde oluşmakta; oluşturulan kurumlar, bu uluslararası ekonominin kurallarını çıkaran yasama organına dönüşmektedir. Devletlerarası geçişler ve serbest dolaşım hep ticari gerekçelerle kurallara bağlanmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi global düzeyde kuruluşlar, giderek zenginler kulübünün noteri haline dönüşmektedir. Yenidünya düzeninde, yoksul ülkeler, zenginler kulübünün bir pazarı, ekonomik teorilerinin deneye haline gelmiştir. Afrika kıtası ve diğer gelişmemiş ülkelerdeki yoksulluk düzeyi ile, gelişmiş ülkelerdeki gelişmişlik düzeyi arasındaki uçurum giderek derinleşmektedir. İngiliz yardım kuruluşu Oxfam'ın raporuna göre dünyanın en zengin 62 milyarderin serveti dünya nüfusunun en yoksul yüzde 50'lik kesiminin servetine denk geliyor.

Bu dengesizlik, 62=3.500.000.000 şeklinde gösterilirse, aradaki fark ve dengesizlik daha da anlaşılır.

Bu, yol kesmenin yeni bir biçimidir. Bütün nimetlerin hep kendilerine doğru akması için, uluslar arası ilişkiler ağının yeniden şekillendirilmesi ve mevcut devlet otoritelerinin kendilerine bağlı kılınmasını doğurmuştur. Ulus-devletin yıkılacağı sananlar yanıldılar. Devletin uluslar arası sermayenin oyuncağı haline gelmesinden sonra, bu sermayenin, kendilerine bağımlı kalmak şartıyla ulus-devlete sahip çıkması, yeni yüzyıla damgasını vurmaktadır. Hatta, günümüzde de hiçbir devlet, piyasaların spekülâtif baskılarına birkaç günden daha fazla dayanamaz. Bir günah keçisi olarak elbette bir maliye bakanı olacaktır. Ancak, bu sermayeye göre, devletin uluslar arası/makro ekonomik politikalarda etkili ve yetkili olmaması lazımdır. Devlet sadece, uluslararası ekonominin yerel bir koruyucusu ve kollayıcısı olmalıdır.

Uluslar arası ekonominin bir de uluslar arası yargısı olmalıdır. Uluslar arası adalet, bu çıkarların küresel adıdır. Yerel adaleti dağıtmaktan aciz olan ulus-devlet, uluslar arası adaleti dağıtmaya talip olduysa, buna kuşkuyla bakmak gerekiyor. Ulus-devlet sınırları dahilinde siyasallaşabilen hukuk, global düzeyde de siyasallaşmaktan kendisini koruyamaz. Uluslar arası siyaset, sözü edilen sermayenin hizmetine girdiğine göre, uluslar arası hukuk ve buna bağımlı olarak geliştirilen söylemler, ekonomik

ma şansları küçülmektedir. Uluslar arası gücü bu kadar büyütme ve uluslar arası adaleti bu derece yerme, sınırları belli bir ufku olanlar için biraz abartılı gelebilir. Ancak, Afrika kıtasındaki ve diğer kıtalardaki açlık çeken milyonlarca insanın ve ileriki yıllarda milyarlarca insanın çektiği sıkıntıyı anlamak için, perspektifi biraz yukardan tutunca, her şey dramatik bir biçimde ortaya çıkacaktır. Medya, görüntüleriyle açlık çekenleri dramatize ederken, bizlerin daha fazla tembelleşmesini engelleyememektedir. Ve görüntüleri seyredenler, konforlu koltuklarında kahvelerini yudumlamaya devam etmektedir. En fazla yapacağımız şey, ayda yılda bir yapılabilecek yardım çalışmalarında vicdanımızı tatmin için, hiç rahatımızı bozmadan elimizi cebimize atıp birkaç kuruş verebilmektir. Medyanın yapacağı da gündelik etik duyarsızlığı desteklemek ve pekiştirmektir.

Aslında küreselleşme bir paradokstur. Zira, dünyanın yarısı küreselleşmenin etkisiyle nimetlere mazhar iken, diğer yarısı nimetlerden mahrumiyet çekmektedir. Öyle ise buna küreselleşme değil, yarı-küreselleşme demek daha doğru bir söylem olsa gerektir. Zira, zenginlik küresel, yoksulluk ve sefalet ise yereldir.

Başlarken değindiğimiz, uluslar arası seyahatler ve uluslar arası dolaşım, sözü edilen yoksul ülkeleri kapsamamaktadır. Büyük sermaye için buna gerek de yoktur. Zira, medya gidip bize gerekli olan 'görüntüleri' ve 'bilgileri' toplamaktadır. Rahatımızı ve huzurumuzu bozmaya gerek yoktur! Bu tavır ve yukarıda değindiğimiz yeni bir ilişki biçiminin habercisi diye nitelediğimiz seyahatlerin şekli ve muhtevası, yeni bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Zira küreselleşme, yerel anlam dünyalarını tamamen yıkmıştır. Sözelimi, globalleşme öncesi, açlık çeken birilerini görenin tavrı, açlık çekene yardım etmektir. Globalleşme sonrası ise, aynı kişinin sadece seyirci olması istenmektedir. Büyük şehirlere yeni gelen bir taşralımın, yolda düşüp bayılan birine yardım etmesi olgusu ile, büyük şehir psikolojisinde yaşayan birinin aynı bayılan kişiye sadece dönüp bakması arasındaki fark bunu bize bariz bir şekilde göstermektedir. Göçebe hayattan yerleşik hayata geçen insanlık, bu yeni dönemde acaba tekrar göçebe hayatına mı dönecektir? Yani bir geri dönüş mü yaşanacaktır? Yeni göçebe hayatta değer yargıları nasıl şekillenecektir?

İbn Haldun'un sözünü ettiği asabi bağların yerine, küresel bağlar ya da kendisine yabancılaşmış ve hiçbir yere ve değere aidiyeti kalmamış bağlar mı geçecek; henüz belli değil. Gerçek şu ki, Tocquville'in işaret ettiği bireyselleşme sendromu, günümüzde daha da fazla artmış. Ve yeni dünya düzensizliğinde, milyonlarca insanın arasında kendisini yalnız hisseden, kitleler içinde eriyecek kadar küçülen, cemaatler içinde kimlik bunalımı çekecek kadar değerini yitiren bireylerin sayısı artmaya devam ediyor. Var olan bireyler arası ilişkiler de internet ortamları sayesinde azalmaya devam ediyor.

Bu yeni dönemde, insani değerlere saldırılara nasıl karşı konacak? Küresel düzlemde sahil ilişkiler geliştirilebilir mi?

Küresel düzlemde düşününce, detayların kaybolması tehlikesi veya ormana bakıp ağacı görememe riski, cüz'i hakların ihlali ve bir fert olarak kişinin değersizleşmesi sonucunu beraberinde getirmektedir. 'Cüz'i'ler ya kendi haklarına sahip çıkıp, birlikte sahil bir topluluk oluşturup sanal gerçekliklere karşı koyarak küllileşecek, ya da küreselleşmenin içinde eriyecek ve yok olacaktır.

Kişilerin topluma, ferdin cemaate feda edilmesinin yeni bir versiyonu ile karşı karşıyayız. Burada kişiler tamamen yok sayılmakta; üretim ya da tüketimin birer aracı kılınmaktadır. Gelişen sosyal-psikolojinin verileriyle, reklamlar giderek daha fazla üretim ve tüketime göre ayarlanmaktadır. Üretim alışkanlıklarının değişmesi, amaca ve ihtiyaca göre üretme yerine, çok tüketme teşvik edilmektedir. Hatta zorlanmaktadır. En önemlisi de tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve buna bağlı olarak nas kabul edilen değer yargılarında meydana gelen değişme veya dejenerasyon, milliyet, din ve cemaat farkını gözetmeksizin herkesi ve kesimi etkilemiştir. Küresele boyun eğenlerin cennetinde, cehennem hapishaneleri; hapishanelerin küresel karşıtı

'suçlu' üretim merkezlerine dönüşümünü sağlamaktadır. Ya da küresel yargılara inandırmak için ıslahhaneye dönüştürme çabası. Ve hüsrân: 'İslah ev(!)lerinden' çıkanların daha fazla suç üretme kabiliyetiyle dışarı çıkmaları... Modernizmin çirkin yüzü, hapishanelerde acı bir şekilde ortaya çıkıyor. Ahırzamana dair hadislerde haber verilen dehşetli bir şahs-ı mane'î olarak Süfyan'ın devlet erkini kullanarak kendisine tabi olanları cennetine alması, kendisine tabi olmayanları da cehennemine atması örneği gibi; yeni dünya düzensizliğinin kuralları da benzer bir biçimde şekillenmektedir. Metin Karabaşoğlu'nun deyişiyle 'tüketizm'in mabetleri olan alışveriş merkezleri, yalancı cennet tasvirlerine uygun düşmektedir. Buraların kendisine özgü kuralları; meselâ, ekonomik gücü olmayanları dışlayıcılığı ve cennetine almaması, çılgınlığı teşvik etmesi, küçük sermayenin yaşamasına hayat hakkı tanımaması, bu sanal cennetin özelliklerindedir.

Değişken dünyada, değişken mekânlar, değişken anlamlar, değişken yargılar, post-modernizm, kültürel değişim, sosyolojik gereklilik olarak değişim ve ahlaki değişim, küreselleşmenin anlam dünyamıza getirdiği yeniliklerdir. İnsanların buluşma mekânları, artık ne köy kahvehaneleri, ne de çeşme başlarıdır. Sohbet konuları, kişisel sorunlar ve ilişkiler olmaktan çıkıp, kişinin gücünün ulaşamadığı ve faydasının olmadığı konulardır.

Fikir üretme mekanları, gerçek tartışmaların yaşandığı okul, ev ve dershane gibi yerler değil artık. Sanal âlemde, ayakları yere basmayan, hiçbir sorumluluk paylaşmayan, acı hissetmeyen, beş duyu organı ile algılanamayan gerçekler var artık. Bu âlemlerde, hakikati anlamaya dönük, insanın nefisini kattığı, ruhunu kattığı, cemaat ruhunu tecelli ettirdiği ortamın yerine, hayali, farazi ve sanal gerçeklikler var.

Hayatında nassa öncelik vererek yaşamak isteyenleri şimdi bu sorunlar beklemektedir:

Değişmeyenlere, değişken olmayanlara, yani nasslara, normlara göre bir hayat tarzı bu değişken dünyada nasıl sağlanacak? Günlük hayattaki, anlam dünyamızdaki değişiklikler; ilişki biçiminin değişmesi ve buna paralel olarak anlayışların değişmesi bize nasıl yansiyacak? Biz kendimizi nasıl muhafaza edeceğiz?